

KÖNYVTÁRGÉPESÍTÉS, KÖNYVTÁRÉPÜLET

Könyvtárgépesítés általában

99/307

ALEŠIN, L.: Kak vitâz' na rasput'e. Neskol'ko principov komp'uterizacii = Biblioteka. 1999. 1.no. 53-55.p.

Győztesként a válaszüton: a számítógépesítés néhány elve

Számítógépesítés

Az oroszországi könyvtárak alapvető tennivalója az automatizálás. Jó volna – szeretnék sokan –, ha valamilyen mesebeli figura teljes sikert garantálna számukra. Csakhogy a mai kor nem mesés: minden könyvtár maga felelős az e téren bekövetkező sikerért, illetve – rossz esetben – balsikerért.

Az egyetlen lehetséges segítség: ösztönzés a folyamat hibátlan módszerű véghezvitelére. E célból a referált cikk „hétparancsolatban” fogalmazza meg a követendő vezéreket.

Az automatizálási elhatározásnak mindenekelőtt a könyvtári adatok elemzésén, a rendelkezésre álló személyzet értékelésén, a pénzforrások „bemérésén” stb. kell alapulnia. A pozitív döntésről speciális dokumentumot kell készíteni.

Másodjára: az automatizálás technikai indokoltságából kiindulva készítendő el a vállalkozás tervezte, amelyet a fenntartónak minden esetben jóvá kell hagynia. A kezdeti tervvázlatnak több – négy-öt – fázist megjárva kell „érelődnie”.

A harmadik tennivaló: a könyvtár munkatársai közül valakit (nyilván a legalkalmasabbat) teljes joggal kell megbízni az időközben elfogadott automatizálási terv realizálásával.

Negyedikként több, már automatizált könyvtárban tanulmányozni és elemezni kell az ügymenetet, s ami pozitívát csak lehet, hasznosítani kell a „haza” körülmények között.

Ötödszörre ki kell jelölni az egyes részfeladatok végrehajtásának felelőseit, ui. a tennivalók annyira szerteágazóak, hogy csak egy jól szervezett vezetői team képes sikerrel megvalósítani őket.

Az eddigiekkel párhuzamosan, s ez a hatodik jótanács, fel kell készíteni a könyvtár munkatársait az automatizáltság körülményei között végzendő munkára, mégpedig a majdani konkrét munkaköröket minél inkább figyelembe véve. Le kell küzdeni a személyzet gátlásait, illetve készség szintű jártasságig fejleszteni az egyes kollégák felkészültségét. Végül – hetedjére – starthelyzetbe kell hozni az egész vállalkozást.

(Futala Tibor)

Lásd még 242

Elektronikus könyvtár

99/308

DEAN, Charles [ed.]: Special theme: Shaping the electronic library – the UW-Madison approach = Libr.Hi Tech. 16.vol. 1998. 3-4.no. 66-156.p.

Az elektronikus könyvtár kialakítása – a University of Wisconsin tapasztalatai

Egyetemi könyvtár; Elektronikus könyvtár

A Library Hi Tech jelen tematikus összeállítása a University of Wisconsin-Madison tapasztalatait ismerteti elektronikus könyvtárak (EK) létrehozásáról. A általános könyvtári rendszer igazgatójának bevezetője után a következő cikk a projekt vezetési-irányítási kérdéseivel foglalkozik. A könyvtár-technológiai csoport munkatársainak következő cikkei három területet érintenek. Az első ismerteti az EK könyvtár használatának rendelkezésére álló erőforrásokat és szolgáltatásokat; a második az EK technikai infrastruktúráját mutatja be, és arra is kitér, hogy az automatizálás hogyan fejlődött az egyetemen az elmúlt évtizedben; a harmadik cikk az EK szolgáltatásainak mindennapi műszaki támogatását ismerteti, beleértve a könyvtárosoknak és a használóknak nyújtott támogatásokat. A tematikus rész zárócikke általánosságban vizsgálja a digitális könyvtár jövőbeli fejlődési irányait és lehetőségeit.

(Autoref. alapján)

99/309

SANTORO, Michele: Biblioteche domani: il mutamento delle prospettive bibliotecarie all'alba del terzo millennio = Boll.AIB. 38.vol. 1998. 3.no. 303-324.p.

A holnap könyvtárai: a könyvtári perspektívák változása a harmadik évezred hajnalán

Elektronikus könyvtár; Jövő könyvtára

Az információtechnológia rendkívüli fejlődése mélyen érinti a könyvtárakat, amelyek ma lényegi változásokat tapasztalnak meg. A legjelentősebb átalakulást egyrészt az egyes folyamatok gépesítése és az online katalógusok megvalósulása, másrészt a nem-papír alapú dokumentumok (akár CD-ROM-on,

akár számítógépes hálózaton érkeznek) növekvő jelenléte jelenti. Ezek az innovációk a könyvtár képét is megváltoztatják, radikális átalakulás felé vezetik. A „virtuális könyvtár” kifejezés jelzi a könyvtárnak ezt az új dimenzióját, ugyanakkor a „digitális könyvtár” kifejezés is általánosan elterjedt. Nem szinonimákról van szó: a virtuális könyvtár azokra az elképzelésekre és javaslatokra utal, amelyek az elektronikus technológia előrehaladtával fejlődtek ki, és egy új könyvtári paradigma megszületéséhez vezettek; a digitális könyvtár pedig ezeknek az elképzeléseknek a konkrét megvalósítását jelenti, azaz nagymennyiségű papír-dokumentum digitalizálását és az elektronikus információ új szerveződését.

A virtuális könyvtár lényege a távoli hozzáférés, a könyvtár tartalmához és szolgáltatásaihoz, valamint minden más információforráshoz (ami nem más, mint a világ minden táján szétszórta különféle papír és elektronikus dokumentum-gyűjtemények számítógépes hálózatok által összekötött összessége), ami semmivé teszi a távolságokat, és megkönnyíti a dokumentumok megtalálását. D.K. Gappenek ez a felfogása a virtuális könyvtár két fontos aspektusát emeli ki: egyrészt a tudáshoz való általános és majdnem univerzális hozzáférést, a hálózatokon keresztül megosztva az összes információforrást; másrészt a könyvtárak közötti szoros együttműködést, amelyek a távközlési-távadatfeldolgozási kapcsolatoknak köszönhetően képesek elérni ezt a hatalmas információ-vagyont, szellemi örökséget.

Mindezek egyike sem új jelenség, hanem a Nyugat dokumentációs tradíciójának része, ezért a virtuális könyvtár előtörténetét is vizsgálhatjuk, azaz mindazokat a momentumokat, amelyekben a könyvtárak közötti együttműködés és a tudás egésze fölötti rendelkezés vágya ötletek és konkrét tervek formájában öltött testet. A technológia fejlődése először a 70-es években érte el a könyvtárakat, az első gépi rendszerekkel, és egy sor kooperációs

programmal. A folytatást az OPAC-ok létrehozása és az online adatbázisok használata jelentette, majd a CD-ROM-ok és az Internet vezetett a könyvtári paradigma végső megváltozásához, amely többé nem a masszív dokumentumbeszerzésen alapszik, hanem a hozzáférés biztosítása és a távoli források használata felé irányul.

A paradigmaváltás (a birtoklástól a hozzáférés felé) a könyvtárak szervezetében is rendkívüli hozadékkal járt. A szerzeményezés figyelme fokozatosan a hálózaton, vagy könyvtárközi kölcsönzésen keresztül elérhető dokumentumok és a dokumentumellátó szervezetek felé irányul. Az állományépítés, állománykezelés is változott, hiszen a mai állományban a helyben, ténylegesen meglévő (birtokolt) papír és a hálózaton keresztül elérhető egyéb dokumentum egyaránt jelen van. A gazdálkodás változása, hogy pénzeket kell átirányítani a költségvetésen belül (hardver- és szoftverköltések, a rutinfeladatok megoldásához külső – megbízásos – munkaerők, a dokumentumszolgáltatók számlái és a növekvő könyvtárközi kölcsönzéssel kapcsolatos költségek mind új igényként jelentkeznek). A könyvtár politikája, tervezése gondosan kell, hogy meghatározza céljait a nyújtandó (új) szolgáltatók és azok eredményeinek mérése terén. A belső szolgáltatások terén fontos változás a katalogizálási és osztályozási (indexelési) gyakorlat adaptálása a vegyes (papír és elektronikus) dokumentumokra. A külső (referenz) szolgáltatások változása, hogy célja egyrészt az információforrások felkutatása és rendezése, másrészt a használók képzése a források jobb használatára; mindez a belső és a külső (olvasószolgálati) munka konvergenciájához vezet. Mindezek alapján arra gondolhatunk, hogy a könyvtáros szerep erősödik, feladatai mennyiségi és minőségi növekedése következtében; ugyanakkor azonban jelen vannak a piacon azok az új eszközök, amelyek kifejezetten arra lettek kitalálva, hogy egyszerű és barátságos módon elégtételt nyújtson a felhasználó igényeit, s ez a „dizintermediáció” felé,

azaz a hagyományos könyvtári szerep: a dokumentum és az olvasó (használó) közötti közvetítő szerepének eltűnése felé is mutat.

R. Lucier dolgozta ki azt a tudás-menedzsment modellt, ami a legdinamikusabb és leginnovatívabb javaslat a könyvtári tevékenység szervezésében. Eszerint a könyvtár az információs folyamat ciklusának nem a végén, hanem az elején helyezkedik el, a könyvtárosnak fontos szerepe van nemcsak az információ kezelésében és terjesztésében, hanem létrehozásának folyamatában is.

A könyvtáros, mint tudás-menedzser alapvető fontosságú a virtuális könyvtár stratégiájában, így a könyvtáros, a rutin-feladatoktól – a fejlett technológiáknak köszönhetően – megszabadulva a tudás-producer szerepéhez térhet vissza, ami évszázadok óta (ha nem is ezzel a kifejezéssel) a könyvtáros „imázsának” része.

(Mohor Jenő)

99/310

MALINCONICO, Michael S.: Biblioteche digitali: prospettive e sviluppo = Boll.AIB. 38.vol. 1998. 3.no. 275-301.p. Bibliogr. 30 tétel.

Res. angol nyelven

A digitális könyvtárak perspektívái, fejlődésük

Elektronikus könyvtár

A szakkönyvtárakat szorongató problémák legsúlyosabbika az időszaki kiadványok beszerzése és rendelkezésre bocsátása, aminek okai a gyorsan növekvő folyóirat-árak és a publikált információk robbanásszerűen növekvő mennyisége. A könyvtárosok és a tudományos élet tisztségviselői az 1990-es évek elején kezdték felfedezni az elektronikus technológiák lehetőségeit a nyomtatott formájú tudományos kommunikáció problémáinak megoldásá-

ra. Az elektronikus publikálásnak számos előnye van, és számos írás foglalkozott már ezzel. Az elektronikus publikáció gazdasági előnyei azonban – úgy tűnik – sajnos még sokáig nem lesznek realizálhatók.

Az világos, hogy az elektronikus információs források következetesen kiszorítják majd a hagyományosakat, és hatalmas változások állnak előttünk. A szakirodalomból viszont az is kitűnik, hogy rendkívül kevés empirikus adatunk van, nincs objektív mércénk, nincs megbízható eszközünk a változások megtörténtének, mértékének felbecslésére. Mégis, fel kell térképeznünk a változásokat, hogy következményeiket előre láthassuk és ellenőrzés alatt tarthassunk.

Ennek érdekében végzett az IFLA Információtechnológiai szekciója vizsgálatokat annak megállapítására, hogy milyen tudományos és szakkönyvtárak milyen mértékben támaszkodnak az elektronikus forrásokra a hagyományosak mellett, illetve helyett. Kérdőíveken mérték fel, hogy különböző könyvtár csoportok milyen elektronikus szolgáltatásokat nyújtanak, és hogy költségvetésük mekkora részét szánják ezekre. Az adatokat az éppen befejezett, továbbá a 2 és 4 évvel ezelőtti költségvetési év vonatkozásában kérték, esetleges trendek megállapítása érdekében. Az eredményekből meglehetősen világosan látszik a digitális könyvtár felemelkedése. Az elektronikus információkhoz való hozzáférés növekszik, s a leggyorsabb növekedés a távoli, online adatbázisok, valamint az Internet-jellegű hozzáférések terén látható. A legutóbbi években az online szolgáltatásokon keresztüli teljes szöveges elektronikus anyagokhoz és a helyben épített adatbázisokhoz való hozzáférés növekedett jelentősen. Különösen fontosnak tűnik a teljes szövegekhez való hozzáférés (talán éppen az UMI, a Dialog és hasonló szolgáltatók fejlett szolgáltatásainak köszönhetően), és a weben keresztüli hozzáférés növekedése nyilván tovább erősíti az online dokumentumellátás felé mutató trendet.

A vizsgált időszakban megháromszorozódott (16%-ról 50%-ra emelkedett) azon könyvtárak száma, amelyek anyagi költségvetési keretük 5-10%-át fordítják elektronikus szolgáltatásokra. Nulláról 10%-ra emelkedett a 11 vagy több százalékot erre fordítók aránya, míg az 5%-nál kevesebbet költők aránya a 80% fölöttiről 40% alá csökkent. Az derült ki, hogy a könyvtárak egyre többet költenek elektronikus információforrásokra, és ezt a pénzt az anyagi keretből veszik el. Ez azt sugallja, hogy e források immár fontos könyvtári javak, és kezdenek versenyezni a hagyományos formákkal. Növekszik a folyóiratokat lemondó könyvtárak száma, és a lemondásokban növekszik az elektronikus források szerepe. 1995-ben (az utolsó vizsgált évben) a megkérdezett könyvtárak kb. 60%-a válaszolt úgy (a négy évvel korábbi 26%-kal szemben), hogy egy folyóirat-lemondási döntésnél figyelembe veszik az elektronikus alternatívákat. Mind az anyagi, mind az egyéb költségek költségvetési növekedésének üteme csökken, s ezt különösen a tudományos és műszaki folyóiratok legalább évi 10-15%-os áremelkedésére tekintettel kell figyelembe venni. Különösen problematikus a helyzet, ha a mind nyomtatott, mind elektronikus formátumú új források folyamatosan növekvő mennyiségére is gondolunk. Várhatóan a könyvtárak a jövőben sem fognak kevesebb kísérletet folytatni a nyomtatott és mikrofilm információforrások elektronikkal való helyettesítése tárgyában. A most összegyűjtött adatok jól szolgálják a digitális könyvtár fejlődésének feltérképezését, és tervbe vették az új adatgyűjtést annak ellenőrzésére, hogy a megfigyelt trendek folytatódhatnak-e, és megkezdték hasonló adatok összegyűjtését világszerte is.

(Mohor Jenő)

99/311

OLEN, Sandra: Information literacy and the virtual library = Mousiaion. 16.vol. 1999. 2.no. 55-68.p. Bibliogr.

Információs jártasság és a virtuális könyvtár

Elektronikus könyvtár; Ember-gép kapcsolat; Hatékony-ság; Számítógép-hálózat

A virtuális könyvtár napjainkra realitássá vált, mert az Interneten keresztül sok olyan információforrás érhető el, amelyek a világ különféle könyvtáraiban, adatbázisaiban, kutató központjaiban és tájékoztatói intézményeiben találhatóak meg. A cikk elmagyarázza, hogy annak ellenére, hogy a virtuális könyvtár használójának ilyen nagy választék áll a rendelkezésére, nem biztos, hogy hatékonyan fel is tudja ezeket használni. A cikk számos, a virtuális könyvtár használatát érintő információs jártassági kérdéssel foglalkozik. Szemügyre véve az információkeresési folyamat lépéseit, arra a következtetésre jut, hogy a virtuális könyvtár használatához a hagyományos jártasságokra és az új ismeretekre egyaránt szükség van.

(Autoref.)

99/312

DE KOCK, Marthie G.: Virtual or digital information service – where do we start? = Moussaion. 16.vol. 1998. 2.no. 30-45.p.

Virtuális vagy digitális információs szolgáltatás – hogyan fogjunk hozzá?

Dokumentumszolgáltatás; Együttműködés -belföldi; Elektronikus dokumentum; Különgyűjtemény

A legtöbb korszerű felsőoktatási tájékoztatói szolgálat az oktatás és kutatás információellátását digitális vagy virtuális szolgáltatásokkal igyekszik megoldani az egyetem területén. Céljuk a más intézményekkel való együttműködés, egyrészt az információk (nyomtatott és digitális szövegek, multimédia, hipermédia, hangzó- és kép-dokumentumok), másrészt az információtechnológia (hálózatok, adatbázisok) egymás közötti megosztása a használóik információszükségleteinek kielégítésére. A virtuális információs szolgálat egy „adatraktárra” emlékeztet, intranet része is lehet, és különféle eszközök útján közvetített digitális információkat tartalmaz. Az online dokumentumokat abban a formában teszi hozzáférhetővé, ahogyan azok előfordulnak, semmilyen hordozóra nem rögzítik őket. A digitális formátumú információk aránylag alacsony áron, könnyen és gyorsan hozzáférhetőek. A cikkben ismertetett dél-afrikai virtuális információs szolgáltatók 24-órás képzési, oktatási és tanácsadási szolgálatot is működtetnek.

(Autoref.)

Lásd még 222, 251

Az ismertetett cikkek forrásai:

- Am.Libr. – American Libraries (US)
Arbido. – Arbido (CH)
Aslib Proc. – Aslib Proceedings (GB)
Biblioteka – Biblioteka (RU)
Bibliotekarz – Bibliotekarz (PL)
Bibliotekoved. – Bibliotekovedenie (RU)
Bibliotheksdienst – Bibliotheksdienst (DE)
Boll.AIB. – Bolletino Associazione Italiana Biblioteche (IT)
Bottom Line – The Bottom Line (US)
Buch Bibl. – Buch und Bibliothek (DE)
Bull.CVTI. – Bulletin CVTI (SK)
Coll.Res.Libr. – College and Research Libraries (US)
Čtenář – Čtenář (CS)
Dial.Bibl. – Dialog mit Bibliotheken (DE)
Documentaliste – Documentaliste (FR)
Inf.Technol.Libr. – Information Technology and Libraries (US)
INSPEL – INSPEL (I)
Int.Cat.Bibl.Cont. – International Cataloguing and Bibliographic Control (I)
Int.J.Inf.Manage. – International Journal of Information Management (GB)
Interlend.Doc.Supply – Interlending and Document Supply (GB)
J.Am.Soc.Inf.Sci. – Journal of the American Society for Information Science (US)
J.Educ.Libr.Inf.Sci. – Journal of Education for Library and Information Science (US)
J.Inf.Sci. – Journal of Information Science (GB)
J.Libr.Adm. – Journal of Library Administration (US)
J.Libr.Inf.Sci. – Journal of Librarianship and Information Science (GB)
Kirjastolehti – Kirjastolehti (FI)
Libr.Hi Tech – Library Hi Tech (US)
Libr.Inf.Res.News – Library and Information Research News (GB)
Libr.J. – Library Journal (US)
Libr.Q. – Library Quarterly (US)
Libr.Technol. – Library Technology (GB)
Libr.Trends – Library Trends (US)
Mousaion – Mousaion (ZA)
Naučn.Teh.Bibl. – Naučnye i Tehničeskie Biblioteki (RU)
New Rev.Inf.Net – The New Review of Information Networking (I)
Online CDROM Rev. – Online & CDROM Review (I)
Philobiblon – Philobiblon (RO)
Program – Program (GB)
Public Acc.Serv.Q. – Public and Access Service Quarterly (US)
Ref.User Serv.Q. – Reference & User Services Quarterly (US)
Rev.Esp.Doc.Cient. – Revista Espanola de Documentación Científica (ES)
Scand.Public Libr.Q. – Scandinavian Public Library Quarterly (Sx)
Signum – Signum (FI)